

Верховний
Суд

ДАЙДЖЕСТ
судової практики Верховного Суду
щодо заміни сторони у виконавчому
провадженні

Рішення, внесені до ЄДРСР,
з 2018 року по червень 2025 року

Зміст

1.	Загальні засади заміни сторони у виконавчому провадженні.....	3
2.	Підстави для заміни сторони у виконавчому провадженні.....	8
2.1.	Смерть фізичної особи.....	8
2.2.	Припинення юридичної особи.....	14
2.3.	Припинення суб'єкта владних повноважень (публічне правонаступництво)....	20
2.4.	Заміна кредитора в зобов'язанні.....	25
3.	Заміна сторони на різних стадіях виконавчого провадження.....	31
3.1.	Заміна сторони виконавчого провадження до відкриття виконавчого провадження.....	31
3.2.	Заміна сторони в разі закінчення виконавчого провадження.....	35
4.	Заміна сторони у виконавчому провадженні в різних видах правовідносин....	38
4.1.	Заміна сторони у виконавчому провадженні в сімейних правовідносинах....	38
4.2.	Заміна сторони у виконавчому провадженні у правовідносинах щодо захисту соціальних прав.....	40
5.	Заміна сторони у виконавчому провадженні під час воєнного стану в Україні.....	45
6.	Процесуальні особливості заміни сторони у виконавчому провадженні.....	46
7.	Юрисдикційність спорів щодо заміни сторони у виконавчому провадженні.....	50

1. Загальні засади заміни сторони у виконавчому провадженні

Судовими рішеннями господарських судів з ФОП на користь міськради стягнуто збитки за користування земельною ділянкою без правовстановлюючих документів. На виконання цих рішень судом було видано відповідний наказ, на підставі якого було відкрито виконавче провадження.

Згодом державним виконавцем винесено постанову про закінчення виконавчого провадження з примусового виконання рішення суду у зв'язку зі смертю боржника.

Приватним нотаріусом видано свідоцтво про право на спадщину за законом, відповідно до якого спадкоємцем майна (нежитлової будівлі) боржника є її дочка.

У зв'язку з цим міськрада звернулася до суду із заявою про заміну сторони виконавчого провадження – ФОП її правонаступником – на підставі статті 334 ГПК України. Судовими рішеннями господарських судів у задоволенні заяви відмовлено.

Міськрада звернулася до суду зі скаргою на незаконні дії та бездіяльність старшого державного виконавця, в якій просить суд визнати незаконною та скасувати постанову про закінчення виконавчого провадження. Суди попередніх інстанцій у задоволенні скарги відмовили.

Виконавче провадження є самостійною стадією судового процесу та сторони виконавчого провадження належать до учасників справи, а отже, якщо процесуальне правонаступництво має місце на стадії виконавчого провадження, заміна сторони виконавчого провадження означає й заміну учасника справи.

На стадії виконавчого провадження як на завершальній стадії судового провадження можлива заміна сторони виконавчого провадження правонаступником за наявності відкритого виконавчого провадження. Після відкриття виконавчого провадження та до його закінчення заміна сторони виконавчого провадження (з одночасною заміною відповідного учасника справи) правонаступником здійснюється у порядку, передбаченому статтею 334 ГПК України (заміна у разі вибуття сторони виконавчого провадження правонаступником), з урахуванням підстав, визначених статтею 52 ГПК України.

У цьому випадку приписи статті 334 ГПК України, що містить процесуальні особливості здійснення правонаступництва на стадії виконання судового рішення, застосовуються разом з положеннями статті 52 цього кодексу.

Натомість як до відкриття виконавчого провадження, так і після його закінчення заміна учасника справи правонаступником здійснюється виключно на підставі статті 52 ГПК України. У такому випадку з огляду на відсутність відкритого виконавчого провадження заміна відповідної сторони виконавчого провадження правонаступником є неможливою. Єдиним винятком є заміна боржника або стягувача у виконавчому документі до відкриття виконавчого провадження, що окремо обумовлено у частині п'ятій статті 334 ГПК України.

Процесуальне правонаступництво в розумінні статті 52 ГПК України допускається на будь-якій стадії судового провадження, включаючи й стадію виконання судового рішення.

Законом передбачена можливість відновлення виконавчого провадження. Так, згідно із частиною першою статті 41 Закону № 1404-VIII у разі якщо постанова виконавця про закінчення виконавчого провадження або повернення виконавчого документа стягувачу визнана судом незаконною чи скасована в установленому законом порядку, виконавче провадження підлягає відновленню за постановою виконавця не пізніше наступного робочого дня з дня одержання виконавцем відповідного рішення. Отже, відповідна заміна сторони виконавчого провадження правонаступником може бути здійснена лише у разі скасування постанови виконавця про закінчення такого виконавчого провадження.

З урахуванням наведених вище законодавчих приписів, у разі смерті фізичної особи – сторони виконавчого провадження виконавець повинен перевірити, чи допускають відповідні правовідносини правонаступництво, чи ні.

Якщо ж виконавче провадження було закінчене виконавцем, у тому числі у зв'язку зі смертю боржника, і виконавець при цьому не врахував відповідні вимоги чинного законодавства щодо можливого правонаступництва боржника, постанову про закінчення виконавчого провадження можна оскаржити в судовому порядку. У разі задоволення скарги можна вирішувати питання щодо заміни сторони виконавчого провадження правонаступником, у тому числі у зв'язку зі смертю боржника.

Незважаючи на наявність правонаступника боржника, яка прийняла спадщину після померлої, державний виконавець не зупинив вчинення виконавчих дій у виконавчому провадженні та не отримав даних, необхідних для вирішення питання про заміну померлої сторони виконавчого провадження її спадкоємцем.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 3 листопада 2020 року у справі № 916/617/17 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93217981>

Подібні правові висновки викладено у постановях КАС ВС від 30 квітня 2024 року у справі № 420/12467/20: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118735840>; від 22 травня 2024 року у справі № 240/17805/20: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119212456>.

Боржник звернувся до суду із заявою про заміну стягувача у виконавчому провадженні, в якій, посилаючись на те, що новий кредитор самостійно не здійснює будь-яких дій щодо заміни попереднього стягувача, просив суд здійснити цю заміну.

Суди попередніх інстанцій відмовили у задоволенні заяви, аргументуючи тим, що ініціатором подання заяви про процесуальне правонаступництво, зокрема про заміну стягувача у виконавчому провадженні, може бути або сторона виконавчого провадження, яка відступила право вимоги іншій особі, або її правонаступник, оскільки метою подання такої заяви є подальша реалізація новим кредитором її права на виконання судового рішення у виконавчому провадженні. Таким заявником не може бути боржник.

Боржник подав касаційну скаргу.

Виконавче провадження, хоч і є завершальною стадією судового провадження, проте не є обов'язковою стадією, а є примусовим виконанням судових рішень, у разі коли боржник не виконує такі добровільно, та може бути порушено виключно за заявою стягувача, тобто обов'язковою підставою для здійснення виконавчого провадження є волевиявлення особи, на користь якої ухвалено судові рішення (стягувача у виконавчому провадженні), якщо вона бажає виконувати судові рішення у примусовому порядку.

Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій та зазначив, що хоч вимоги статті 442 ЦПК України прямо і не виключають можливість звернення боржника із заявою про заміну сторони стягувача у виконавчому провадженні, проте, враховуючи мету і призначення цього інституту процесуального права, без волевиявлення такої особи, неможливо залучити її до виконавчого провадження як стягувача. Це порушує принцип диспозитивності, який безумовно діє і на стадії виконавчого провадження.

Детальніше з текстом постанови КЦС ВС від 22 травня 2024 року у справі № 0818/9572/2012 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119367838>

Фізична особа звернулася до суду з адміністративним позовом до ДАБІ України, оскаржуючи наказ про її звільнення та просячи поновлення на посаді. Рішенням суду позовні вимоги були задоволені.

Після того як рішення суду не було виконано, державним виконавцем було відкрито виконавче провадження, прийнято постанову про стягнення витрат, а згодом про накладення штрафу. Постанови передано до виконання Управлінню ДКС України.

Проте оскільки ДАБІ України було ліквідовано, Управління ДКС України надіслало до суду заяву про заміну боржника на правонаступника – Державну інспекцію архітектури та містобудування України.

Суди попередніх інстанцій задовольнили заяву про заміну сторони.

У справі, що розглядається, виконавчим документом є постанови органу ДВС, передані до органу ДКС України, для безспірного списання коштів з рахунку боржника і саме УДКС України звернулося до суду із заявою про заміну сторони у виконавчому документі в порядку статті 379 КАС України.

Виконавче провадження стосовно виконання судового рішення за виконавчим листом завершено, що підтверджується інформацією з Єдиного державного реєстру виконавчих проваджень.

Отже, питання заміни сторони боржника у виконавчому провадженні порушено суб'єктом, який не є учасником виконавчого провадження, у межах примусового виконання судового рішення, та не є органом примусового виконання судових рішень.

Ураховуючи те, що до суду із заявою в порядку статті 379 КАС України звернувся суб'єкт владних повноважень, не наділений функціями примусового виконання судового рішення у цій справі, який просить вирішити процесуальне питання правонаступництва у виконавчому документі, що не є судовим рішенням, але є рішенням, що забезпечує належне виконання судового рішення, Верховний Суд дійшов висновку про відсутність підстав для задоволення заяв органу ДКС про заміну сторони у виконавчому документі, відповідно до статті 379 КАС України, оскільки їх подано не стороною виконавчого провадження.

Детальніше з текстом постанови КАС ВС від 8 серпня 2024 року у справі №260/5190/21 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120900189>

Прокурор подав позов в інтересах держави в особі Управління освіти, фізичної культури та спорту РДА до кооперативу про стягнення попередньої оплати за договором.

Позов було задоволено.

Пізніше прокурор звернувся з заявою про заміну сторони у виконавчому провадженні через ліквідацію Управління освіти, пропонуючи замінити його на міську раду.

Суди попередніх інстанцій відмовили у задоволенні позову, аргументуючи тим, що прокурор не наділений повноваженнями на звернення до суду із заявою про заміну сторони виконавчого провадження, оскільки не є стороною або заінтересованою особою у виконавчому провадженні згідно зі статтею 15 Закону №1404-VIII та статтею 334 ГПК України.

З аналізу приписів статті 15 Закону №1404-VIII та статті 334 ГПК України у разі вибуття однієї із сторін виконавчого провадження суд замінює таку сторону її правонаступником; заяву про заміну сторони її правонаступником може подати сторона (заінтересована особа), державний або приватний виконавець.

Для правонаступника усі дії, вчинені до його вступу у виконавче провадження, є обов'язковими тією мірою, якою вони були б обов'язковими для сторони, яку правонаступник замінив.

Верховний Суд дійшов висновку, що прокурор як заінтересована особа вправі подати заяву про заміну сторони виконавчого провадження.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 31 серпня 2023 року у справі № 902/505/19 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113176025>

Товариство звернулося до суду з заявою про видачу дубліката наказу.

Згодом заявник направив доповнення до цієї заяви з проханням про заміну сторони у виконавчому провадженні.

Суди першої та апеляційної інстанцій ухвалили рішення про видачу дубліката виконавчого документа, проте залишили без розгляду частину заяви щодо заміни сторони у виконавчому провадженні. Своє рішення вони обґрунтували тим, що дублікат наказу повинен повністю відтворювати втрачений наказ, в той час як заміна сторін у виконавчому провадженні здійснюється в порядку, передбаченому процесуальним законом, зокрема статтею 334 ГПК України, шляхом подання окремої заяви.

В частині доповнень до заяви щодо заміни сторін виконавчого провадження та видачі дублікату наказу з зазначенням в ньому правонаступників учасників виконавчого провадження, суди попередніх інстанцій правомірно зазначили про те, що дублікат наказу має повністю відтворювати втрачений наказ, а заміна сторін виконавчого провадження здійснюється у порядку визначеному процесуальним законом, а саме статті 334 ГПК України, шляхом подання окремої заяви.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 20 травня 2019 року у справі № 17/32 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81880295>

2. Підстави для заміни сторони у виконавчому провадженні

2.1. Смерть фізичної особи

Рішенням суду з фермерського господарства на користь ФОП було стягнуто заборгованість, штраф та інфляційні витрати. На виконання зазначеного рішення видано виконавчий лист.

Спадкоємці ФОП подали заяву про заміну сторони у виконавчому провадженні у зв'язку з набуттям ними статусу спадкоємців та прийняттям спадщини за законом.

Суди першої та апеляційної інстанцій задовольнили заяву, провівши заміну сторони у виконавчому провадженні, аргументуючи це тим, що спадкоємці є правонаступниками підприємця у цих правовідносинах.

Фермерське господарство подало касаційну скаргу.

Частиною першою статті 52 ГПК України передбачено що у разі смерті або оголошення фізичної особи померлою, припинення юридичної особи шляхом реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення), заміни кредитора чи боржника в зобов'язанні, а також в інших випадках заміни особи у відносинах, щодо яких виник спір, суд залучає до участі у справі правонаступника відповідного учасника справи на будь-якій стадії судового процесу.

Отже, підставою для заміни сторони виконавчого провадження є процесуальне правонаступництво, тобто наступництво у матеріальних правовідносинах, внаслідок якого відбувається вибуття сторони із спірних або встановлених судом правовідносин і переходу до іншої особи прав і обов'язків сторони, яка вибула з таких правовідносин.

Судами попередніх інстанцій встановлено, що ФОП вибув із спірних правовідносин у зв'язку із смертю, та підлягає заміні на правонаступника.

При цьому у даному випадку той факт, що ФОП у спірних правовідносинах діяв як суб'єкт господарювання не впливає на порядок переходу його прав до спадкоємців, оскільки відповідно до частини першої статті 24 ЦК України людина як учасник цивільних відносин вважається фізичною особою.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 16 січня 2019 року у справі № 920/566/16 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79349105>

Подібний правовий висновок викладно у постанові ВП ВС від 3 листопада 2020 року у справі № 916/617/17: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93217981>

Судовими рішеннями господарських судів з ФОП на користь міськради стягнуто збитки за користування земельною ділянкою без правовстановлюючих документів. На виконання цих рішень судом було видано відповідний наказ, на підставі якого було відкрито виконавче провадження.

Згодом державним виконавцем винесено постанову про закінчення виконавчого провадження з примусового виконання рішення суду у зв'язку зі смертю боржника.

Приватним нотаріусом видано свідоцтво про право на спадщину за законом, відповідно до якого спадкоємцем майна (нежитлової будівлі) боржника є її дочка.

У зв'язку з цим міськрада звернулася до суду із заявою про заміну сторони виконавчого провадження - ФОП її правонаступником – на підставі статті 334 ГПК України. Судовими рішеннями господарських судів у задоволенні заяви відмовлено, зокрема, оскільки суд позбавлений можливості визначити, чи перекриває вартість майна, одержаного у спадщину, вартість боргів померлого боржника.

Визначення вартості успадкованого майна не впливає на вирішення питання про заміну сторони виконавчого провадження. Водночас задовольняючи заяву про заміну учасника справи, боржника у виконавчому провадженні, який помер, його спадкоємцем, суд відповідно до частини першої статті 1282 ЦК України має визначити розмір боргу, який відповідає частці спадкоємця у спадщині, та вказати, що така заміна здійснюється в межах вартості майна, одержаного у спадщину.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 3 листопада 2020 року у справі № 916/617/17 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93217981>

У вересні 2016 року позивач звернувся до суду із заявою про заміну сторони у виконавчому провадженні. Заява мотивована тим, що заочним рішенням суду на його користь було стягнуто борг з відповідача, державним виконавцем виконавче провадження було зупинено у зв'язку зі смертю відповідача до встановлення правонаступників. У зв'язку з цим позивач просив суд замінити померлого відповідача його спадкоємцем.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні заяви, проте суд апеляційної інстанції скасував це рішення, зазначивши, що є підстави для заміни боржника його спадкоємцем у зв'язку з прийняттям спадщини відповідно до статті 1268 ЦК України.

Спадкоємець подав касаційну скаргу, зазначивши, що статтями 1281, 1282 ЦК України визначено спеціальний порядок задоволення вимог кредитора спадкодавця до його спадкоємців, які прийняли спадщину. Указаний порядок передбачає необхідність з'ясування вартості спадкового майна та визначення меж зобов'язань спадкоємця перед кредитором, що не входить до повноважень державного виконавця.

Обов'язок спадкодавця щодо сплати заборгованості, присудженої судом (кредиторіві) із спадкодавця за його життя, не припиняється внаслідок смерті боржника і переходить до його спадкоємців, а тому вимоги про заміну сторони виконавчого провадження – боржника його правонаступником підлягають задоволенню на підставі статті 378 ЦПК України у редакції 2004 року та частини п'ятої статті 8 Закону №1404-VIII, у редакції чинній на час розгляду подання.

Детальніше з текстом постанови ОП КЦС ВС від 23 січня 2019 року у справі № 2-2697/11 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79516626>

Аналогічний правовий висновок викладено у постанові КЦС ВС від 30 січня 2019 року у справі № 676/2432/17: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79776024>

Вироком суду із засудженого було стягнуто відшкодування майнової та моральної шкоди потерпілій.

Державний виконавець ухвалив дві постанови про відкриття виконавчого провадження про стягнення грошових коштів, а згодом ще одну – про закінчення виконавчих проваджень у зв'язку зі смертю боржника. На той момент указане зобов'язання залишилося невиконаним.

З огляду на це потерпіла звернулася до суду із заявою про заміну боржника у виконавчому провадженні з виконання вироку на його правонаступників – спадкоємців.

Суд першої інстанції, з яким погодився й апеляційний суд, задовольнив вказану заяву.

Спадкоємці подали касаційну скаргу.

Обов'язок спадкоємців боржника перед кредиторами спадкодавця виникає лише у межах, передбачених статтею 1282 ЦК України, тобто в межах вартості майна, одержаного у спадщину. У разі неотримання від спадкодавця у спадщину жодного майна, особа не набуває статусу спадкоємця, і як наслідок у неї відсутній обов'язок задовольнити вимоги кредитора померлої особи.

Відповідно до пункту 3 частини першої статті 49 Закону України «Про виконавче провадження» від 21 квітня 1999 року № 606-XIV (далі - № 606-XIV), що був чинним до 05 січня 2017 року, виконавче провадження підлягало закінченню у разі смерті або оголошення померлим стягувача чи боржника, визнання безвісно відсутнім боржника або стягувача, ліквідації юридичної особи – сторони виконавчого провадження, якщо виконання їх обов'язків чи вимог у виконавчому провадженні не допускає правонаступництва.

З моменту набрання чинності Закону № 1404-VIII виконавче провадження підлягало закінченню у разі припинення юридичної особи – сторони виконавчого провадження, якщо виконання її обов'язків чи вимог у виконавчому провадженні не допускає правонаступництва, смерті, оголошення померлим або визнання безвісно відсутнім стягувача чи боржника (пункт 3 частини першої статті 39).

З приписів останнього закону не вбачається, що процесуальне правонаступництво у виконавчому провадженні у разі смерті боржника не допускається, а відповідне виконавче провадження підлягає закінченню на підставі пункту 3 частини першої статті 39 Закону № 1404-VIII.

Як Закон № 606-XIV, так і Закон № 1404-VIII передбачають обов'язок державного виконавця зупинити виконавче провадження та вирішити питання про залучення правонаступників, якщо спірні правовідносини допускають правонаступництво, як у цій справі. Положення щодо закінчення виконавчого провадження у разі смерті боржника (пункт 3 частини першої статті 39 Закон № 1404-VIII; пункт 3 частини

першої статті 49 Закону № 606-XIV) слід розуміти так, що вони стосуються, зокрема, випадків, коли правовідносини не допускають правонаступництва.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 11 жовтня 2023 року у справі № 523/2357/20 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114757808>

Між банком та позичальницею було укладено кредитний договір, для забезпечення зобов'язань за яким банк і чоловік позичальниці, а також приватне підприємство уклали договори поруки.

У зв'язку з неналежним виконанням зобов'язань за кредитним договором банк направив позичальниці та поручителям вимогу про погашення заборгованості, а згодом звернувся до суду.

Під час розгляду справи у 2014 році позичальниця померла. У 2016 році ухвалою суду до участі у справі залучено її правонаступницю.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову з підстав пропуску строку, передбаченого статтею 1281 ЦК України, а також відмовив у задоволенні вимог до боржника як поручителя з огляду на те, що порука припинилася на підставі статті 523 ЦК України, оскільки після заміни боржниці на її спадкоємицю поручитель не надав згоди на забезпечення виконання зобов'язання останньою.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції та ухвалюючи нове рішення про часткове задоволення позову, суд апеляційної інстанції зазначив, що банк, дізнавшись про прийняття спадщини дочкою померлої боржниці подав заяву про залучення її до участі у справі як правонаступниці боржниці, тому за таких умов підстав для відмови у позові через пропуск банком строку, передбаченого статтею 1281 ЦК України, немає.

Приписи статті 1281 ЦК України не містять особливих застережень щодо порядку задоволення вимог кредитора у разі, якщо смерть боржника настала після пред'явлення позову до нього під час розгляду судової справи.

Отже, якщо смерть позичальника настала під час розгляду судової справи за позовом кредитора до позичальника про стягнення заборгованості, до таких правовідносин застосовується правила про загальний порядок пред'явлення кредитором спадкодавця вимог до спадкоємців, визначені у статті 1281 ЦК України, а спадкоємці, які прийняли спадщину, підлягають залученню до участі у справі

як правонаступники відповідного учасника справи на підставі статті 55 ЦПК України.

Кредитор може пред'явити вимогу до спадкоємців боржника, які прийняли спадщину, відповідно до вимог статті 1281 ЦК України в один із таких способів: безпосередньо спадкоємцю та опосередковано – через нотаріуса за місцем відкриття спадщини (за межами України – через консульську установу).

Аналіз приписів частини першої статті 559 ЦК України, частин другої, четвертої статті 1281 ЦК України свідчить про те, що в разі пропуску кредитором строків пред'явлення вимог до спадкоємців боржника, які прийняли спадщину, кредитор позбавляється прав вимоги як за основним зобов'язанням, так і за додатковим зобов'язанням – порукою, що не може існувати окремо від основного зобов'язання.

ВП ВС виснувала, що в задоволенні вимог позивача про стягнення заборгованості як із спадкоємиці померлої позичальниці, так і з поручителя має бути відмовлено у зв'язку із втратою кредитором права вимоги з підстав пропуску строку, визначеного частиною другою статті 1281 ЦК України.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 09 жовтня 2024 року у справі № 638/1046/14-ц можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122302691>

Між банком і позичальницею укладений договір кредиту, на забезпечення виконання якого укладено іпотечний договір та договір поруки.

У зв'язку з невиконанням боржником кредитних зобов'язань рішенням суду у 2012 року солідарно стягнуто з боржника і поручителя заборгованість за кредитним договором.

Позичальниця померла, її спадкоємицею є дочка, якій банк направив вимогу про погашення боргу одноразовим платежем, яку вона не виконала.

Відповідачка вимогу банку не задовольнила, рішення суду про стягнення заборгованості за кредитним договором досі не виконано, що стало підставою для звернення до суду.

Відмовляючи у задоволенні позову, суд першої інстанції виходив з того, що позивач вже реалізував право на стягнення заборгованості за кредитним договором. Повторне стягнення вже стягнутої заборгованості зі спадкоємця позичальника не передбачено.

Апеляційний суд змінив рішення суду першої інстанції в частині мотивування шляхом її доповнення, зазначивши, що суд не врахував, що позивач вимог про звернення стягнення на спадкове майно та про визнання об'єму спадкової маси тощо відповідно до статті 1282 ЦК України не заявляв.

Позивач, звертаючись до суду з позовом, посилався на статтю 1282 ЦК України, яка дає кредитору право звернутися до суду для звернення стягнення на спадкове майно, якщо спадкоємці відмовляються від одноразового платежу. Однак позовних вимог про звернення стягнення на спадкове майно позивач не заявляв, а суд розглядає справу лише в межах заявлених вимог.

Отже, оскільки позовних вимог про звернення стягнення на спадкове майно, як про це зазначено в статті 1282 ЦК України, позивач не заявляв, а своє право на стягнення заборгованості за кредитним договором він уже реалізував і відповідно задоволення вимог у цій справі може призвести до подвійного стягнення з відповідача заборгованості за кредитним договором, що є недопустимим, суди зробили правильний висновок про відсутність підстав для задоволення позову.

Порушене право банку в цьому конкретному випадку підлягає захисту шляхом заміни боржника виконавчого провадження з виконання рішення суду про стягнення заборгованості з позичальника, яке набрало законної сили та перебуває на примусовому виконанні.

Детальніше з текстом постанови КЦС В від 16 квітня 2025 року у справі № 522/1321/22 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126718602>

2.2. Припинення юридичної особи

ДП МОУ «703 металообробний завод котельного обладнання» звернулося до суду із заявою про заміну сторони у виконавчому провадженні, просивши замінити боржника — з ДП МОУ «703 металообробний завод котельного обладнання» на ДП МОУ «Чернівецький металообробний завод».

Заявник посилається на наказ МОУ від 22.12.2016 року, яким припинено юридичну особу ДП МОУ «Чернівецький металообробний завод» шляхом її ліквідації, та визнано таким, що втратив чинність наказ МОУ, яким реорганізовано ДП МОУ «Чернівецький металообробний завод» шляхом приєднання до ДП МОУ «703 металообробний завод котельного обладнання».

Посилаючись на передавальний акт приймання-передавання у зв'язку з реорганізацією, заявник вказує, що фактична передача активів та зобов'язань не відбулася. Між ДП було підписано інший передавальний акт, відповідно до якого всі раніше передані активи та зобов'язання були повернуті ДП МОУ «Чернівецький металообробний завод».

У зв'язку з цим заявник стверджував, що не є правонаступником ДП «Чернівецький металообробний завод» і, відповідно, не може виступати боржником у виконавчому провадженні.

Верховний Суд погодився з позицією судів попередніх інстанцій про те, що наказом МОУ від 22.12.2016 року не скасовано правонаступництво ДП МОУ «703 металообробний завод котельного обладнання».

До того ж, заміна сторони виконавчого провадження на особу щодо якої прийнято рішення про припинення шляхом ліквідації жодним нормативним актом не передбачена.

Верховний Суд погодився з висновком судів попередніх інстанцій про необґрунтованість поданої заяви про заміну сторони виконавчого провадження та відмову в її задоволенні.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 3 березня 2021 року у справі № 5027/902/2011 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95305160>

У листопаді 2019 року ТОВ звернулося до суду із заявою, у якій просило замінити сторону (боржника) виконавчого провадження з первісного КП «Фармація» на двох боржників: первісного як основного боржника та КП «Фармація Північ» (нова юридична особи після виділу) як субсидіарного боржника.

ТОВ звертало увагу, що КП «Фармація» було реорганізовано та утворено шляхом виділу з нього КП «Фармація Північ» та затверджено розподільчий баланс щодо такого виділу.

Суди першої та апеляційної інстанцій відмовили в задоволенні заяви, посилаючись на те, що стаття 109 ЦК України не передбачає переходу зобов'язань у порядку правонаступництва, якщо вони не були передані за розподільчим балансом до нової юридичної особи після виділу. Відповідно, немає підстав для заміни сторони у виконавчому провадженні або для залучення субсидіарного боржника.

Визначальним чинником для заміни первісного боржника у виконавчому провадженні двома боржниками і відповідно визначення виду

відповідальності (основної чи субсидіарної) є саме створення нової юридичної особи шляхом виділу з основного боржника з розподілом зобов'язань за розподільчим балансом між юридичною особою, з якої здійснено виділ, та новоствореною особою.

Враховуючи, що КП «Фармація Північ» утворено шляхом виділу з КП «Фармація» і у зв'язку з цим несе субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями останнього перед позивачем, суди попередніх інстанцій дійшли помилкового висновку про відсутність підстав для задоволення заяви ТОВ про заміну сторони виконавчого провадження.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 16 червня 2020 року у справі № 922/4519/14 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90228177>

ПАТ «Київгаз» звернулося до суду з позовом, у якому просило стягнути з трьох відповідачів як солідарних боржників повну суму основного боргу, мотивуючи це тим, що другий і третій відповідачі є правонаступниками першого відповідача у зв'язку з виділом та на підставі частини третьої статті 22 Закону України «Про теплопостачання».

Суди першої та апеляційної інстанцій частково задовольнили позов, стягнувши частину заборгованості лише з першого відповідача, а в решті відмовили, зазначивши, що зобов'язання за договором, з приводу якого виник спір, не були передані від першого до інших відповідачів.

Згодом позивач подав до суду заяву про заміну сторони у виконавчому документі, а саме: замінити першого відповідача на двох інших боржників – АТ «К.ЕНЕРГО» (як основного боржника) та ПрАТ «ДТЕК Київські електромережі» (як субсидіарного боржника). Позивач стверджував, що ПрАТ був створений шляхом виділу з першого відповідача, а тому, відповідно до частини третьої статті 109 ЦК України, є субсидіарним боржником за зобов'язаннями першого відповідача, що виникли до завершення процедури виділу.

Суди першої та апеляційної інстанцій відмовили в задоволенні заяви, дійшовши висновку, що другий відповідач (ПрАТ), як було раніше встановлено судами, не є правонаступником. Крім того, інший новий боржник лише змінив назву основного відповідача, а зміна найменування юридичної особи як сторони виконавчого провадження не потребує її заміни судом, а здійснюється постановою виконавця про зміну назви відповідної сторони у такому провадженні.

Позивач подав касаційну скаргу про скасування рішень судів попередніх інстанцій.

Судове рішення про стягнення заборгованості з основного боржника за зобов'язаннями, ухвалене після завершення процедури виділу з такого боржника новоствореної юридичної особи, не може мати преюдиційного значення для останньої щодо її прав та обов'язків як субсидіарного боржника і не може бути підставою для заміни основного боржника у виконавчому документі на двох боржників – основного боржника та субсидіарного.

Водночас кредитор не позбавлений можливості звернутися до суду з окремим позовом до новоствореної юридичної особи як до субсидіарного боржника за зобов'язаннями, які виникли в первісного боржника до завершення процедури виділу.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 20 квітня 2022 року у справі № 910/2615/18 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104292231>

ТОВ звернулося до суду із заявою про заміну сторони виконавчого провадження, в якій просило замінити в господарській справі боржника – АТ «К.Енерго» на ПрАТ «ДТЕК Київські електромережі».

Заява була аргументована тим, що – ПрАТ «ДТЕК Київські електромережі», створене шляхом виділу з відповідача після ухвалення рішення у цій справі, є субсидіарним боржником за зобов'язаннями АТ «К.Енерго», та є його правонаступником навіть після припинення основного боржника.

Суди попередніх інстанцій відмовили у задоволенні заяви.

Суди встановили, що на час розгляду заяви ТОВ про заміну боржника та на час постановлення рішень попередніх судів, основного боржника як юридичну особу було припинено шляхом ліквідації у справі про банкрутство, тобто він вибув з матеріального правовідношення.

Водночас, юридична особа, з якої був здійснений виділ (АТ «К.Енерго»), та юридична особа, яка утворилася внаслідок виділу (ПрАТ «ДТЕК Київські електромережі»), несуть у відношенні одна до одної додаткову (субсидіарну) відповідальність щодо зобов'язань, у яких вони не є основними боржниками після здійсненого виділу в силу вказівки закону, який регламентує процедуру виділу, а не виходячи із змісту матеріальних зобов'язальних правовідносин, які зумовлюють

можливість пред'явлення кредитором вимоги до іншої особи, крім основного боржника.

Субсидіарний боржник не є правонаступником основного боржника за зобов'язаннями, які не перейшли до нього за розподільчим актом від особи, з якої здійснено виділ, а є додатково відповідальною особою за зобов'язанням основного боржника в силу прямого припису закону, за умови існування основного боржника (особи, з якої здійснено виділ).

Фактично ТОВ просить визначити ПрАТ «ДТЕК Київські Електромережі» основним, а не субсидіарним боржником, тобто заява спрямована на покладення виключно на ПрАТ «ДТЕК Київські Електромережі» всього обсягу невиконаних зобов'язань ліквідованого у процедурі банкрутства основного боржника, що не відповідає положенням статті 619 ЦК України.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 19 січня 2024 року у справі №41/207 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116510858>

ПАТ звернулося до суду з позовом про стягнення з боржника вартості недорахованої електричної енергії. Суди першої та апеляційної інстанцій частково задовольнили позовні вимоги. На виконання зазначеного рішення було видано виконавчий наказ.

Згодом позивач отримав повідомлення від державного виконавця про повернення йому виконавчого документа, оскільки у наказі стягувачем вказано ПАТ, а заяву подано від ПрАТ. Позивач оскаржив дії державного виконавця.

Суди першої та апеляційної інстанцій задовольнили скаргу позивача, аргументуючи тим, що висновок державного виконавця, дії якого оскаржуються, про відмінність назви стягувача є неправомірним, а повідомлення про повернення виконавчого документа стягувачу без прийняття до виконання - незаконним.

У зв'язку з цим державний виконавець подав касаційну скаргу.

ВП ВС погодилася з висновками судів попередніх інстанцій, зазначивши, що, на відміну від заміни сторони виконавчого провадження її правонаступником, у разі зміни найменування сторони виконавчого провадження (для юридичних осіб) або прізвища, імені чи по батькові (для фізичних осіб), виконавець, за наявності підтверджуючих документів, змінює назву сторони своєю постановою.

Таким чином, зміна найменування юридичної особи як сторони виконавчого провадження не потребує її заміни судом, а здійснюється шляхом винесення відповідної постанови виконавця, якою змінюється назва сторони у провадженні. Усі дії у виконавчому провадженні (у тому числі й зміна назви його сторони) вчиняються виконавцем після відкриття такого провадження.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 24 квітня 2019 року у справі № 914/3587/14 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81691841>

ТОВ звернулося до суду із заявою про заміну боржника у виконавчому провадженні з комунально виробничого управління на двох боржників – саме управління та міську раду, яка на думку, ТОВ несе субсидіарну відповідальність за боргами управління.

Стягувач зазначав, що боржник (управління) втратив можливість виконати судові рішення та сплатити грошові кошти, оскільки за рішенням міської ради було припинено надання послуг боржнику, а все його майно передано іншій юридичній особі.

Зі змісту статуту комунального управління випливає, що воно самостійно відповідає за своїми зобов'язаннями.

Орган місцевого самоврядування, який є засновником такого підприємства, не несе субсидіарної відповідальності за його зобов'язаннями, за винятком випадків, коли буде доведено, що підприємство доведено до банкрутства умисно діями засновника.

Тому, Верховний Суд дійшов висновку, що відсутні підстави для задоволення заяви про заміну сторони у виконавчому провадженні, оскільки відсутня субсидіарна відповідальність органу місцевого самоврядування за зобов'язаннями комунального підприємства.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 1 грудня 2021 року у справі №922/2394/20 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101592237>

2.3. Припинення суб'єкта владних повноважень (публічне правонаступництво)

Позивач звернувся до суду з позовом, зокрема, до Управління ДАІ МВС про поновлення його на посаді та стягнення коштів за час вимушеного прогулу.

Суди попередніх інстанцій задовольнили позовні вимоги частково, зокрема, ухвалили негайне виконання рішення в частині поновлення на посаді.

Згодом позивач подав заяву про заміну сторони у виконавчому провадженні, а саме заміну боржника на ГУ Національної поліції в Хмельницькій області.

Суди задовольнили заяву позивача, у зв'язку з чим замінена сторона подала касаційну скаргу.

КАС ВС зазначив, що в разі виникнення спору щодо реалізації компетенції суб'єкта владних повноважень, який припиняє свою діяльність, підстави для правонаступництва виникають з моменту його вибуття з правовідносин, у яких виник спір. Це може статися, зокрема, внаслідок передачі його адміністративних функцій іншому суб'єкту владних повноважень розпорядчим актом КМУ. Однак, якщо спір виникає у відносинах, не пов'язаних із реалізацією компетенції такого суб'єкта, підстави для правонаступництва виникають з моменту припинення цього суб'єкта владних повноважень.

У даній справі спір виник у відносинах публічної служби у зв'язку зі службою позивача в органах внутрішніх справ та її припиненням. Таким чином, обов'язок боржника не стосується виконання публічно-владних функцій.

З огляду на вищезазначене, заміна Управління державної автомобільної інспекції Управління Міністерства внутрішніх справ України як боржника у виконавчому документі може мати місце виключно у випадку фактичного його вибуття унаслідок припинення, та переходу всіх його прав та обов'язків до правонаступника (повного правонаступництва).

Заміна боржника у виконавчому провадженні є передчасною, якщо здійснюється до фактичного припинення відповідного органу згідно з відомостями Єдиного державного реєстру юридичних осіб.

При вирішенні питання про процесуальне правонаступництво щодо поновлення особи на публічній службі необхідно враховувати як фактичне припинення органу, так і зміни в законодавстві, що регулює відповідні правовідносини.

Детальніше з текстом постанови КАС ВС від 18 березня 2024 року у справі № 826/6799/15 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117730246>

Аналогічний правовий висновок викладено у постановах КАС ВС від 11 лютого 2021 року у справі №826/9815/18: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94802999>, від 21 вересня 2023 року у справі № 1.380.2019.002355: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113635715>, від 9 листопада 2023 року у справі № 300/6212/21: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114805018>, 28 лютого 2024 року у справі №815/3599/15: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117317775>

ПрАТ звернулося до суду з клопотанням про визнання протиправними та скасування податкових повідомлень-рішень Спеціалізованої ДПІ. Позовні вимоги були задоволені частково.

Після отримання виконавчого листа позивач звертався до суду про заміну сторони у виконавчому провадженні, у зв'язку з тим, що постановами КМУ Спеціалізовану ДПІ неодноразово реорганізовували, спочатку шляхом приєднання до Офісу великих платників податків ДФС України, а згодом до утвореної юридичної особи публічного права – Офісу великих платників податків ДПС, яка була визнана правонаступником усіх утворених органів ДФС.

Суди попередніх інстанцій задовольняли заяви позивача про заміну сторони.

Офіс великих платників податків ДПС звернувся із касаційною скаргою, оскільки Офіс великих платників податків ДФС станом на момент прийняття оскаржуваних судових рішень не було припинено, підстави для заміни сторони відповідача/боржника у цій справі були відсутні.

У спорах, які виникають з публічних правовідносин, де оскаржуються рішення (дії, бездіяльність) державного органу, пов'язані зі здійсненням функції від імені держави, стороною є сама держава в особі того чи іншого уповноваженого органу. Функції держави, які реалізовувались ліквідованим органом, не можуть бути припинені і підлягають передачі іншим державним органам, за виключенням того випадку, коли держава відмовляється від таких функцій взагалі.

Коли відбувається публічне правонаступництво, вирішальним є встановлення факту переходу повністю чи частково функцій (адміністративної компетенції) від одного суб'єкта владних повноважень до іншого, а не факту державної реєстрації припинення вибувшого з публічних правовідносин суб'єкта владних повноважень як юридичної особи.

Офіс великих платників податків ДФС втратив повноваження державного органу, який згідно із законом виконує функції, зокрема у сфері реалізації державної податкової політики, відповідно, не може здійснювати права та виконувати обов'язки сторони у справі, а відтак, і відповідати за зобов'язання, які на нього покладені, в тому числі

й судовими рішеннями, оскільки таке повноваження передано для виконання завдань і функцій новоствореному контролюючому органу у зазначеній сфері, яким є Офіс великих платників податків ДПС.

Отже, з цього моменту відбулося фактичне (компетенційне) адміністративне правонаступництво, оскільки саме норми адміністративного права врегульовали умови та порядок передання адміністративної компетенції від повноважень Офісу великих платників податків ДФС до Офісу великих платників податків ДПС, а тому факт припинення (ліквідації) юридичної особи не є вирішальним.

Детальніше з текстом постанови КАС ВС від 6 жовтня 2020 року у справі №804/958/17 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92051726>

Заявник звернувся до суду із заявою про заміну сторони у виконавчому провадженні, а саме: про заміну Управління ПФУ в Слов'яносербському районі Луганської області на Головне управління ПФУ у Львівській області.

Заявник аргументував заяву тим, що раніше суд зобов'язав Управління ПФУ в Слов'яносербському районі Луганської області здійснити перерахунок та виплату пенсії у зв'язку з втратою годувальника. Однак, у зв'язку з проведенням бойових дій на території Луганської області заявник змінив місце проживання і наразі тимчасово проживає у Львові. Оскільки повноваження ПФУ здійснюються через його територіальні органи, то фактична передача повноважень (функцій) щодо виплати (перерахунку) пенсії з одного територіального органу до іншого є підставою для заміни боржника при виконанні рішення суду.

Суди попередніх інстанцій відмовили у задоволенні заяви, мотивуючи це тим, що на момент вирішення вказаної справи не було визначено органу, до компетенції якого переходять функціональні обов'язки Управління ПФУ в Слов'яносербському районі Луганської області. Сам територіальний орган ПФУ не ліквідовано та не реорганізовано, а отже, Головне управління ПФУ у Львівській області не є правонаступником Управління ПФУ в Слов'яносербському районі Луганської області.

Верховний Суд установив, що на підставі постанов КМУ управління ПФУ в Новоайдарському районі Луганської області було реорганізовано шляхом злиття в Старобільське об'єднане управління ПФУ Луганської області, а потім шляхом приєднання до Головного управління Пенсійного фонду України в Луганській області.

У разі зменшення обсягу компетенції суб'єкта владних повноважень, не пов'язаного з припиненням його діяльності, до участі у справі як другим відповідач судом залучається інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого передані або належать функції чи повноваження щодо вирішення питання про відновлення порушених прав, свобод чи інтересів позивача.

Таким чином, касаційна скарга була задоволена частково, а саме проведена заміна боржника виконавчого провадження: з Управління Пенсійного фонду України в Слов'яносербському районі Луганської області на його правонаступника – Головне управління Пенсійного фонду України в Луганській області.

Детальніше з текстом постанови КАС ВС від 21 квітня 2021 року у справі № 429/3281/13-а можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96706614>

Адміністративний суд задовольнив позов ПАТ та визнав протиправною бездіяльність Офісу великих платників податків ДФС України щодо невнесення заяви про повернення суми бюджетного відшкодування до відповідного реєстру.

Пізніше Офіс великих платників податків звернувся до суду першої інстанції з заявою про заміну сторони у виконавчому провадженні, аргументуючи це тим, що ПАТ не включено до Реєстру великих платників податків на 2018 рік та з 1 січня 2018 року переведено на облік до іншого податкового органу. Відповідна облікова справа була передана до цього органу.

Суди попередніх інстанцій відмовили у задоволенні заяви. Однак після направлення касаційним судом справи на новий розгляд заяву було задоволено.

У межах вирішення питання, яке є предметом розгляду в цій справі, для встановлення факту публічного правонаступництва визначальним є встановлення або припинення первісного суб'єкта – Офісу ВПП ДФС, або перехід повністю чи частково його функцій (адміністративної компетенції) до ГУ ДФС у Луганській області. Інакше відсутність підстав публічного правонаступництва доводить неможливість його здійснення.

Оскільки суди встановили, що Офіс ВПП ДФС не перебуває в процесі припинення або ліквідації, то відповідно підстав правонаступництва в розумінні частини другої статті 104 ЦК України немає.

Також Верховний Суд зауважив, що у разі зміни місця обслуговування (обліку) платника податків не відбувається фактичного

(компетенційного) або процесуального адміністративного (публічного) правонаступництва контролюючих органів. Відповідно органом, який має забезпечити виконання судового рішення та відновити права платника податків, є той, якого зобов'язано судовим рішенням, що набрало законної сили, вчинити певні дії.

Отже, Верховний суд не погодився з висновком судів попередніх інстанцій про наявність у цій справі підстав для застосування механізму заміни сторони виконавчого провадження.

Детальніше з текстом постанови КАС ВС від 11 жовтня 2019 року у справі № 812/1408/16 можна ознайомитися за посиланням: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85058551>

Рішенням адміністративного суду було визнано протиправною бездіяльність Управління ДКСУ щодо невиконання наказу господарського суду. Цим рішенням Управління зобов'язано повторно розглянути заяву ПАТ про виконання зазначеного наказу з урахуванням правової оцінки, наданої судом.

У березні 2020 року відділ примусового виконання рішень звернувся до суду з заявою про заміну боржника у виконавчому провадженні з Управління ДКСУ у м. Дебальцевому на ГУ ДКСУ у Донецькій області.

Суд першої інстанції відмовив, вказавши, що діяльність Управління у м. Дебальцевому не припинена, а ГУ є окремою юридичною особою і не є його правонаступником.

У травні 2021 року заявник знову звернувся з клопотанням про заміну сторони у виконавчому провадженні, цього разу на Управління ДКСУ у м. Бахмуті через неможливість виконання судового рішення.

Суди попередніх інстанцій задовольнили заяву, вказавши, що первісний відповідач є юридичною особою та органом державної влади, але через воєнні дії не здійснює своїх повноважень.

Обов'язковою умовою для заміни сторони виконавчого провадження є вибуття однієї зі сторін виконавчого провадження.

Відповідно до частини першої та п'ятої статті 104 ЦК України, юридична особа припиняється в результаті реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації; у разі реорганізації юридичних осіб майно, права та обов'язки переходять до правонаступників; юридична особа вважається припиненою з дня внесення до єдиного державного реєстру запису про її припинення.

У спірних правовідносинах відсутній факт вибуття або припинення боржника: заявником не було надано, а судами не встановлено жодних підстав правонаступництва в розумінні статті 104 ЦК України.

Водночас Верховний Суд установив, що діяльність первісного боржника не була припинена. Переміщення в місто Бахмут Донецької області та перебування за однією адресою що і Управління ДКСУ у м. Бахмуті Донецької області не є підставою для заміни сторони виконавчого провадження.

Детальніше з текстом постанови КАС ВС від 30 серпня 2022 року у справі № 200/12767/18-а можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105973774>

2.4. Заміна кредитора в зобов'язанні

Між ТОВ та банком було укладено кредитний договір.

На підставі постанови Правління НБУ виконавчою дирекцією ФГВФО прийнято рішення про початок виведення банку з ринку та здійснення в ньому тимчасової адміністрації.

Рішенням суду з ТОВ на користь банку було стягнуто заборгованість по поверненню кредитних коштів.

Пізніше ФГВФО прийняв рішення про продаж права вимоги за цим договором на відкритих торгах, включивши його до складу єдиного лоту разом із правом вимоги за іншим кредитним договором.

ТОВ, вважаючи дії ФГВФО протиправними, звернулося до суду за захистом своїх прав. Позивач вважав, що ФГВФО вже вжив заходи щодо збереження майна та активів банку, що ліквідується, шляхом звернення з позовом до суду про стягнення заборгованості за кредитними угодами, а виставлення та продаж права вимоги за даними угодами призведе до подвійного стягнення з нього заборгованості.

Передання кредитором своїх прав іншій особі за договором відступлення права вимоги (договір цесії) є правонаступництвом, і такий правонаступник кредитора має право звертатись до суду із заявою про заміну сторони виконавчого провадження з наданням йому статусу сторони виконавчого провадження.

При цьому, процесуальне правонаступництво в розумінні вищезазначеного допускається на будь-якій стадії судового процесу, включаючи стадію виконання судового рішення.

Велика Палата ВС вважає безпідставними висновки судів, що продаж права вимоги за кредитним договором тягне за собою заміну кредитора в зобов'язанні, що призведе до повторного стягнення з товариства заборгованості за одним кредитним договором різними кредиторами та порушення прав позивача, оскільки наслідками такого продажу є виключно заміна стягувача у виконавчому провадженні з виконання рішення господарського суду.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 23 січня 2019 року у справі № 803/1273/16 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79445663>

Банк звернувся до суду з позовом про стягнення з боржника заборгованості за кредитом.

Після цього право вимоги за кредитним договором банк відступив фінансовій компанії за договором купівлі-продажу прав вимоги, факт нікчемності якого згодом було підтверджено судовими рішеннями. Проте право вимоги було неодноразово перепродане та зрештою було придбане ТОВ. Відповідно, у справі про стягнення заборгованості за кредитним договором було замінено стягувача у виконавчому провадженні на ТОВ.

Водночас банк як первісний кредитор після встановлення факту нікчемності договору купівлі-продажу за результатами аукціону знову уклав договір відступлення права вимоги, і новий кредитор звернувся до суду із заявою про заміну стягувача у справі та виконавчому провадженні.

Справа розглядалася неодноразово. Суди першої та апеляційної інстанцій відмовили в задоволенні заяви про заміну позивача (стягувача), оскільки банк вибув із спірних процесуальних правовідносин і, відповідно, на підставі ухвал суду, які є чинними, ТОВ є новим позивачем у справі. Банк після встановлення факту нікчемності договору й до укладення договору про відступлення права вимоги заявникові не вчинив процесуальних дій, спрямованих на відновлення свого процесуального статусу позивача (стягувача) у справі.

Якщо кредитор у спірному матеріальному зобов'язанні (цивільному, господарському тощо) відповідно до пункту першого частини першої статті 512 ЦК України замінений унаслідок відступлення права вимоги, то суд у порядку процесуального правонаступництва замінює такого учасника справи, виконавчого провадження його правонаступником,

про що постановляє ухвалу. Внаслідок цього процесуальні права та обов'язки у справі, виконавчому провадженні, які мав такий учасник, переходять до його процесуального правонаступника.

Водночас якщо кредитор відчужив право вимоги в зобов'язанні за недійсним (нікчемним) правочином і надалі це право вимоги було відчужено іншій особі, яка не є стороною недійсного (нікчемного) правочину, то кредитор може повернути собі таке право вимоги лише за результатами його витребування в порядку, передбаченому статтями 387, 388 ЦК України. У разі, якщо таке право вимоги не підлягає витребуванню відповідно до зазначених норм, то інша особа (добросовісний набувач) набуває право на нього відповідно до статті 330 ЦК України.

Отже, до переходу до кредитора права вимоги в зобов'язанні в порядку його витребування за статтями 387, 388 ЦК України таке право вимоги перебуває у володінні набувача цього права вимоги, відповідно, процесуальні права і обов'язки у справі, виконавчому провадженні також до кредитора як процесуального правонаступника не переходять.

Банк і заявник як новий кредитор не вчиняли жодних дій, спрямованих на витребування права вимоги від останнього набувача. Зазначені права вимоги за кредитним договором до банку та заявника в порядку витребування від ТОВ не перейшли. Відповідно, процесуальні права та обов'язки у справі та виконавчому провадженні також до них не перейшли.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 06 листопада 2024 року у справі №21/5005/2686/2012 можна ознайомитись за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123313983>

У жовтні 2018 року позивач звернувся до суду із заявою про заміну його на юридичну особу у виконавчих провадженнях за рішенням суду від 22 листопада 2016 року щодо усунення перешкод у користуванні спірною квартирою шляхом виселення відповідачів та зняття їх із реєстраційного обліку.

Свою заяву заявник обґрунтовував тим, що 1 листопада 2016 року між ним та юридичною особою було складено акт приймання-передачі нерухомого майна, зокрема спірної квартири, в якості внеску до статутного капіталу цієї юридичної особи.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні заяви, аргументуючи це тим, що заявником не було надано доказів належності спірної квартири правонаступнику – юридичній особі.

Суд апеляційної інстанції скасував рішення суду першої інстанції та задовольнив заяву.

Відповідачі подали касаційну скаргу, зазначивши, зокрема, що позивач не може бути замінений його правонаступником, оскільки він фактично вибув із правовідносин ще до ухвалення судового рішення, а не під час виконавчого провадження.

Відповідно до частини п'ятої статті 15 Закону №1404-VIII та статті 442 ЦПК України, вибуття кредитора у спірних правовідносинах повинно відбутися саме на стадії виконавчого провадження.

У справі, що переглядається, кредитор вибув із правовідносин ще до ухвалення судового рішення, тому йдеться про заміну неналежного позивача на стадії виконання судового рішення, що не передбачено чинним процесуальним законодавством.

Детальніше з текстом постанови КЦС ВС від 31 березня 2021 року у справі № 641/6120/14-ц можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96071057>

Приватний виконавець звернувся до суду із заявою про заміну боржника у виконавчому провадженні. Свої вимоги він обґрунтував тим, що в його провадженні перебуває справа про звернення стягнення на предмет іпотеки – квартиру. Під час вчинення виконавчих дій йому стало відомо, що боржник помер. Крім того, стало відомо, що між померлим боржником та іншою особою був укладений договір дарування, за умовами якого боржник подарував, а інша особа прийняла в дар спірну квартиру, на яку звернуто стягнення на підставі відповідного судового рішення.

Суд першої та апеляційної інстанцій задовольнили заяву приватного виконавця, ухваливши замінити сторону боржника на його правонаступника, який прийняв у дар зазначену квартиру.

У справі, яка переглядається, встановлено, що після ухвалення заочного рішення про звернення стягнення на предмет іпотеки, спірна квартира, на яку звернуто стягнення і яка належала боржнику, була відчужена на користь іншої особи на підставі договору дарування.

Оскільки на підставі відповідного договору всі права та обов'язки іпотекодавця за іпотечним договором перейшли від боржника до іншої особи, включаючи права та обов'язки боржника у виконавчому провадженні з примусового виконання рішення суду про звернення стягнення на предмет іпотеки, існують підстави для заміни сторони у виконавчому провадженні.

Детальніше з текстом постанови ОП КЦС ВС від 1 березня 2021 року у справі № 201/16014/13-ц можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95532944>

Аналогічний правовий висновок викладено у постанові КЦС ВС від 7 жовтня 2020 року у справі № 161/20677/13-ц: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92315171>

Приватний виконавець звернувся до суду із заявою про заміну сторони у виконавчому провадженні у справі за позовом банку до боржника про звернення стягнення на предмет іпотеки, а також передачу майна в управління з метою проведення прилюдних торгів.

Під час здійснення виконавчих дій у межах відповідного виконавчого провадження приватним виконавцем було встановлено факт неодноразового відчуження нерухомого майна, яке є предметом іпотеки. У результаті цих дій останнім набувачем майна стала інша фізична особа, яка, на думку заявника, має бути залучена до виконавчого провадження як новий боржник.

Суди попередніх інстанцій у задоволенні зазначеної заяви відмовили. Зокрема, апеляційний суд виходив з того, що оскільки приватним виконавцем не було надано належних та достатніх доказів на підтвердження того, що первісний боржник вибув із правовідносин у межах виконавчого провадження, а також що новий власник майна є його правонаступником у розумінні вимог чинного законодавства.

Установлено, що боржник на підставі договору купівлі-продажу від 07 липня 2016 року відчужив майно, яке є предметом іпотеки, на користь іншої особи, який у подальшому на підставі договору купівлі-продажу від 12 липня 2016 року відчужив його новому власнику, унаслідок чого до нього перейшли всі права та обов'язки іпотекодавця за іпотечним договором у тому обсязі й на тих умовах, що існували до набуття нею права власності на предмет іпотеки.

Водночас судові рішення про звернення стягнення на нерухоме майно ухвалені 14 березня 2017 року, тобто після того, як відбулося матеріальне правонаступництво. Тому права й обов'язки боржника у виконавчому провадженні з примусового виконання цього рішення до останнього набувача нерухомого майна не переходять, оскільки на час набуття ним права власності на предмет іпотеки таких прав та обов'язків ще не існувало.

Детальніше з текстом постанови КЦС ВС від 22 травня 2024 року у справі № 201/11813/14 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119331596>

Між банком та позичальником укладено кредитний договір та одночасно в забезпечення виконання зобов'язань за між банком та майновим поручителем укладено іпотечний договір, предметом якого є квартира.

Рішенням суду на користь банку з боржника та поручителя було стягнуто заборгованість за кредитним договором шляхом звернення стягнення на заставлене майно, зокрема й на спірну квартиру.

Після смерті поручителя визнано відумерлою спадщину у вигляді квартири та передано у власність територіальної громади.

Оскільки рішення суду про звернення стягнення на квартиру виконане не було, банк звернувся до суду з позовом про звернення стягнення на предмет іпотеки до міської ради.

У разі наявності судового рішення про звернення стягнення на предмет іпотеки, зміна власника обтяженого іпотекою майна не свідчить про необхідність повторного доведення кредитором в судовому порядку наявності в нього відповідного права.

Отже, в даному випадку, враховуючи, що існує рішення суду, яким звернуто стягнення на іпотечне майно, після переходу права власності на обтяжене іпотекою майно, відбулась зміна іпотекодавця, що може бути підставою для заміни боржника у виконавчому провадженні, а не для звернення з новим позовом до нового власника.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 9 липня 2019 року у справі № 916/1645/18 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82996675>

Приватний виконавець звернувся до суду із заявою про заміну сторони (боржника) у виконавчому провадженні з виконання рішення суду у цивільній справі за позовом банку щодо звернення стягнення на предмет іпотеки.

Під час вчинення виконавчих дій виконавець встановив, що на підставі рішення частина предмета іпотеки зареєстрована за боржником, а частина за його дружиною.

З огляду на викладене приватний виконавець просив замінити у виконавчому провадженні сторону (боржника) на двох боржників – первісного боржника та його дружину.

Суди першої та апеляційної інстанцій задовольнили заяву, оскільки після поділу нерухомого майна згідно з рішенням суду право власності на ½ частину предмета іпотеки перейшло до дружини боржника, одночасно із цим на неї перейшли також усі права та обов'язки іпотекодавця на умовах іпотечного договору.

Відсутність у чинному законодавстві України норми, яка прямо визначає правові наслідки поділу спільного сумісного майна подружжя для цілей матеріального іпотечного правовідношення та, відповідно, процесуального правовідношення, не має створювати перешкоди для захисту інтересів добросовісного кредитора/іпотекодержателя.

Водночас відсутність в чинному законодавстві інших процесуальних інструментів, окрім як заміна боржника у виконавчому провадженні, зумовлює використання саме такого механізму для залучення іншого з подружжя, частка якого була виділена за рішенням суду. У такому випадку є припустимим застосування механізму заміни сторони (боржника) у виконавчому провадженні з виконання рішення суду про звернення стягнення на предмет іпотеки на двох боржників, як співвласників предмета іпотеки внаслідок розподілу майна подружжя рішенням суду. Така заміна відповідає меті ефективного виконання судовою владою своїх функцій, запобігає певним зловживанням подружжям своїми правами та направлена на захист прав добросовісного кредитора/іпотекодержателя.

Детальніше з текстом постанови КЦС ВС від 26 травня 2021 року у справі № 381/979/15-ц можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97285796>

3. Заміна сторони на різних стадіях виконавчого провадження

3.1. Заміна сторони виконавчого провадження до відкриття виконавчого провадження

Судовими рішеннями господарських судів з ФОП на користь міськради стягнуто збитки за користування земельною ділянкою без правовстановлюючих документів. На виконання цих рішень судом було видано відповідний наказ, на підставі якого було відкрито виконавче провадження.

Згодом державним виконавцем винесено постанову про закінчення виконавчого провадження з примусового виконання рішення суду у зв'язку зі смертю боржника.

Приватним нотаріусом видано свідоцтво про право на спадщину за законом, відповідно до якого спадкоємцем майна (нежитлової будівлі) боржника є її дочка.

У зв'язку з цим міськрада звернулася до суду із заявою про заміну сторони виконавчого провадження – ФОП її правонаступником – на підставі статті 334 ГПК України. Судовими рішеннями господарських судів у задоволенні заяви відмовлено.

Міськрада звернулася до суду зі скаргою на незаконні дії та бездіяльність старшого державного виконавця, в якій просить суд визнати незаконною та скасувати постанову про закінчення виконавчого провадження. Суди попередніх інстанцій у задоволенні скарги відмовили.

На стадії виконавчого провадження як на завершальній стадії судового провадження можлива заміна сторони виконавчого провадження правонаступником за наявності відкритого виконавчого провадження. Після відкриття виконавчого провадження та до його закінчення заміна сторони виконавчого провадження (з одночасною заміною відповідного учасника справи) правонаступником здійснюється у порядку, передбаченому статтею 334 цього Кодексу з урахуванням підстав, визначених статтею 52 ГПК України.

Натомість як до відкриття виконавчого провадження, так і після його закінчення заміна учасника справи правонаступником здійснюється виключно на підставі статті 52 ГПК України. У такому випадку з огляду на відсутність відкритого виконавчого провадження заміна відповідної сторони виконавчого провадження правонаступником є неможливою. Єдиним винятком є заміна боржника або стягувача у виконавчому документі до відкриття виконавчого провадження, що окремо обумовлено у частині п'ятій статті 334 ГПК України.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 3 листопада 2020 року у справі № 916/617/17 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93217981>

Позивач звернувся до суду з позовом до ГУ Держгеокадастру про скасування наказу про відмову у наданні дозволу на розроблення документації із землеустрою. Суди задовольнили позовні вимоги.

Згодом відповідач подав до суду заяву про заміну сторони виконавчого провадження – його як боржника на міську раду, мотивуючи це тим, що внаслідок змін до ЗК України він втратив відповідні повноваження щодо розпорядження земельною ділянкою.

Однак суди першої та апеляційної інстанцій відмовили у задоволенні заяви, зокрема, оскільки в матеріалах судової справи відсутні дані щодо видачі

позивачу виконавчого листа та відкриття виконавчого провадження щодо примусового виконання судового рішення.

Верховний Суд зазначив про відсутність підстав для задоволення заяви про заміну сторони у виконавчому провадженні, оскільки з'ясування питання наявності відкритого виконавчого провадження передуватиме з'ясуванню питання щодо вибуття однієї зі сторін виконавчого провадження та наявності підстав для її заміни.

Таким чином, відсутність відкритого виконавчого провадження є самостійною підставою для відмови у задоволенні заяви про заміну сторони у виконавчому провадженні.

Детальніше з текстом постанови КАС ВС від 24 квітня 2024 року у справі 480/162/21 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118599512>

Подібний правовий висновок викладено у постановах КАС ВС від 30 жовтня 2023 року у справі № 480/907/21: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114524287>, від 17 жовтня 2023 року у справі № 480/2142/21: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114269752>

ТОВ звернулося до суду із заявою про заміну стягувача у виконавчому провадженні щодо примусового виконання виконавчого напису нотаріуса, обґрунтовуючи це тим, що йому від банку перейшли права кредитора відповідно до договору про відступлення прав вимог.

Суди попередніх інстанцій відмовили у задоволенні заяви, обґрунтовуючи, зокрема, тим, що вимоги про заміну сторони у виконавчому провадженні за виконавчим написом нотаріуса до відкриття виконавчого провадження відповідно до статті 379 КАС України є передчасними. Вони зазначили, що у випадку незгоди з рішеннями, діями чи бездіяльністю державного чи приватного виконавця після пред'явлення виконавчого документа до виконання, заявник має право оскаржити їх у загальному порядку.

З аналізу частини четвертої статті 379 КАС України вбачається, що до відкриття виконавчого провадження може бути замінено боржника або стягувача лише у виконавчому листі. Під виконавчим листом розуміється виконавчий документ, виданий судом, який розглядав адміністративну справу як суд першої інстанції.

Виконавчий напис нотаріуса, який є різновидом виконавчого документа у розумінні статті 3 Закону №1404-VIII, є відмінним від виконавчого листа за формою, змістом, а також суб'єктом та процедурою видання, отже положення частини четвертої статті 379 КАС України не можуть бути

застосовані за аналогією у випадку заміни сторони у виконавчому написі нотаріуса, виконавче провадження за яким ще не відкрито.

Детальніше з текстом постанови КАС ВС від 21 січня 2022 року у справі № 400/212/21 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103030094>

Аналогічний правовий висновок викладено у постановах КАС ВС від 8 серпня 2024 року у справі №260/5190/21: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120900189>; від 28 січня 2021 року у справі № 824/387/20-а: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94511709>; від 27 січня 2021 року у справі № 3В/380/22/20: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94458315>

Банк звернувся до суду з позовом до боржників про стягнення заборгованості за кредитним договором в межах вартості предмета іпотеки.

Суди задовольнили позовні вимоги частково та на виконання вказаного рішення видали судові накази зі строком пред'явлення їх до виконання до березня 2013 року включно.

В березні 2021 року новий кредитор звернувся до суду із заявою про заміну стягувача – банку в судових наказах правонаступником, поновлення заявнику строку для пред'явлення відповідних наказів до виконання та видачу їх дублікатів.

Заявник зазначив, що набув право вимоги за кредитним договором у складі лота за наслідком проведення у 2020 році електронного аукціону з продажу активів банку.

Відмовляючи в задоволенні заяви, суди попередніх інстанцій встановили, що накази суду від 25 травня 2012 року не пред'являлись до примусового виконання, як судовий процес, так і виконавче провадження на час розгляду цієї заяви відсутні, а строк для пред'явлення виконавчих документів до виконання закінчився. Зазначені обставини виключали можливість заміни стягувача правонаступником на підставі частин першої, п'ятої статті 334 ГПК України, що було правильно встановлено місцевим та апеляційним судами.

У випадку неможливості виконання судового рішення за відсутності підстав для поновлення строків для виконання наказу суду (виконавчого листа) або у випадку, якщо судові рішення не підлягає виконанню у примусовому порядку через органи виконавчої служби, правонаступник не може бути замінений у виконавчому провадженні, яке не здійснюється.

Разом з тим особа може бути замінена судом у порядку процесуального правонаступництва за статтею 52 ГПК України на будь-якій стадії процесу, якщо здійснюється провадження у справі за участі

її правопередника щодо майна чи активів (немайнових прав), набутих цією особою в порядку матеріального правонаступництва.

Велика Палата ВС зазначила, що на час проведення електронного аукціону у травні 2020 року та укладення договору купівлі-продажу майнових прав строк пред'явлення до виконання наказів вплив більш ніж на сім років. Отже, в набувача таких майнових прав не могло бути законних очікувань щодо реалізації ним процесуальних прав на заміну його як стягувача у виконавчому провадженні, за винятком поновлення цих строків у судовому порядку.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 18 січня 2022 року у справі № 34/425 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102973874>

3.2. Заміна сторони в разі закінчення виконавчого провадження

Рішенням суду позов фізичної особи до Апеляційного суду Вінницької області та Вінницького апеляційного суду було частково задоволено, а саме: скасовано наказ про звільнення та зобов'язано відповідачів надати позивачу іншу роботу та виплатити заробітну плату за час вимушеного прогулу.

Після видачі виконавчих листів і відкриття виконавчих проваджень, державний виконавець закінчив їх у зв'язку з припиненням юридичної особи – Апеляційного суду Вінницької області.

Позивач звернувся із заявою про заміну сторони у виконавчому провадженні, посиляючись на правонаступництво Вінницького апеляційного суду.

Судами першої та апеляційної інстанцій у задоволенні заяви відмовлено через відсутність чинних виконавчих проваджень та встановлення факту відсутності правонаступництва між судами.

Стаття 379 КАС України не передбачає процедури заміни сторони у виконавчому провадженні після його закінчення. Зазначена стаття прямо вказує на наявність власне виконавчого провадження (або виконавчого листа, на підставі якого може бути відкрито виконавче провадження) для здійснення в ньому відповідних дій.

Тому, існування процедури заміни сторони у виконавчому провадженні до його відкриття не наділяє суд повноваженнями замінювати сторону у виконавчому провадженні, яке вже закінчено. Крім того, сам факт закінчення виконавчого провадження не надає можливість здійснювати

в ньому будь-які виконавчі дії окрім дій, визначених статтею 41 Закону №1404-VIII, спрямованих на відновлення виконавчого провадження.

Тому, Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій про те, що задля вирішення питання про заміну сторони у виконавчому провадженні має існувати саме виконавче провадження, що відкривається на підставі відповідного виконавчого документа, у зв'язку з чим особа може набути статусу сторони у такому виконавчому провадженні. Відсутність же виконавчого провадження, а, отже, відсутність і його сторін, виключає можливість вирішення питання про заміну сторони виконавчого провадження.

Детальніше з текстом постанови КАС ВС від 31 травня 2022 року у справі №120/531/19-а можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104548639>

Аналогічний правовий висновок викладено у постанові КАС ВС від 11 квітня 2024 року у справі №160/408/21: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118305738>

У 2014 році банк звернувся з позовом до ДП про стягнення заборгованості за кредитом. Суди позов задовольнили і на виконання рішення суду був виданий наказ.

Господарський суд за заявою ТОВ як нового кредитора замінив позивача (стягувача) у цій справі на його процесуального правонаступника на підставі договору про відступлення права вимоги.

Державний виконавець за заявою ТОВ відкрив виконавче провадження з примусового виконання наказу господарського суду, проте згодом у зв'язку з виконанням рішення суду закрити виконавче провадження.

У 2019 році ФК як новий кредитор подала заяву про заміну сторони позивача (стягувача) у справі та за виконавчим документом.

Відповідно до пункту 9 частини першої статті 39 Закону №1404-VIII, виконавче провадження припиняється у разі фактичного виконання рішення в повному обсязі.

В такому випадку особа, яка вважає себе правонаступником позивача/стягувача та бажає набути та реалізувати існуючі процесуальні права, притаманні позивачу/стягувачу (на оскарження судового рішення та/або постанови державного виконавця, подати заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами), може заявити про заміну сторони у справі, ініціювавши відкриття

відповідної стадії процесу. Саме після відкриття однієї зі стадій господарського процесу і можуть бути досліджені обставини та подані на їх обґрунтування докази щодо правонаступництва у спірних правовідносинах.

Якщо після відкриття провадження за скаргою/заявою на судові рішення, поданою особою, яка вважає себе правонаступником позивача у спірних правовідносинах, буде встановлено, що така особа не набула прав та обов'язків правопередника, суд своєю ухвалою закриває відповідне провадження на підставі визначеної процесуальним законодавством норми.

У випадку, коли ставиться питання про заміну стягувача у виконавчому провадженні та скасування постанови державного виконавця про закриття виконавчого провадження, встановлення судом обставин відсутності переходу прав від правопередника до правонаступника буде мати процесуальним наслідком відмову в задоволенні відповідної заяви.

Питання процесуального правонаступництва у всіх випадках вирішується судом, який при вирішенні цього питання повинен дослідити по суті обставини правонаступництва та не може обмежитися встановленням формальних умов застосування відповідного припису.

Оскільки ФК не навело доводів, а суди не встановили обставин, які б свідчили про правонаступництво у відповідних матеріальних правовідносинах за товариством, заявник не може стати процесуальним правонаступником.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 16 лютого 2021 року у справі № 911/3411/14 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96208264>

Заявник звернувся до суду із заявою про заміну сторони у справі шляхом заміни стягувача його правонаступником. Як на підставу заміни посилається на заміну кредитора в зобов'язанні внаслідок відступлення від стягувача до заявника на підставі договору прав вимоги до боржника.

Суд першої інстанції задовольнив заяву, замінивши сторону виконавчого провадження. Однак апеляційний суд скасував це рішення, відмовивши у задоволенні заяви.

Велика Палата ВС зазначила, що заміна сторони виконавчого провадження, як процесуальне правонаступництво на підставі

матеріального правонаступництва, повинна здійснюватися з метою виконання завдання цивільного судочинства щодо ефективного захисту порушених прав шляхом своєчасного та ефективного виконання судового рішення.

У випадку закінчення виконавчого провадження заявник, що звертається з заявою про заміну сторони виконавчого провадження, повинен поставити перед судом питання щодо відновлення виконавчого провадження (оскарження постанови про закінчення виконавчого провадження). За відсутності підстав для відновлення закінченого виконавчого провадження відсутні і підстави для процесуального правонаступництва.

Якщо ж виконавче провадження не закінчене, але виконавчий документ був повернутий стягувачу без виконання, у його правонаступника є можливість отримати право на повторне звернення з виконавчим документом до виконання за умови дотримання строків звернення виконавчого документа до виконання. Якщо ці строки пропущені, то разом з питанням процесуального правонаступництва заявник повинен звернутися з заявою про поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання. За відсутності підстав для поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання відсутні і підстави для процесуального правонаступництва.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 8 лютого 2022 року у справі № 2-7763/10 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104076441>

Аналогічний правовий висновок викладено у постанові КЦС ВС від 28 лютого 2024 року у справі № 2-85/11: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117373878>, від 21 жовтня 2021 року у справі № 15/60: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100523258>

4. Заміна сторони у виконавчому провадженні в різних видах правовідносин

4.1. Заміна сторони у виконавчому провадженні в сімейних правовідносинах

Заявниця звернулася до суду із заявою про заміну сторони у виконавчому провадженні.

Рішенням суду з батька було стягнуто аліменти на користь матері для утримання сина, проте мати померла, а заявницю призначено опікуном дитини, на яку стягуються аліменти.

У зв'язку зі смертю матері, яка була стягувачем аліментів, малолітній син з моменту її смерті не отримує аліменти від батька, що стало підставою для звернення з цієї заявою до суду.

Суд першої інстанції задовольнив заяву, проте суд апеляційної інстанції скасував рішення і відмовив у задоволенні заяви, зазначивши, що власником нарахованих аліментів є сама дитина, а не особа, на користь якої вони стягувалися.

Верховний Суд дійшов висновку, що у разі смерті матері дитини, на користь якої стягнуто аліменти на утримання дитини, обов'язок батька сплачувати аліменти на дитину на підставі судового рішення не припиняється.

Оскільки заявниця, яка є законним представником дитини (якому на час звернення заявника до суду не виповнилося чотирнадцяти років), звернулася з цією заявою про заміну сторони виконавчого провадження з метою захисту його законного права на отримання аліментів від батька, суд першої інстанції зробив обґрунтований висновок про задоволення заяви, оскільки з огляду на цільове призначення аліментів, заміна сторони у виконавчому провадженні відповідатиме якнайкращим інтересам дитини.

Детальніше з текстом постанови КЦС ВС від 10 квітня 2024 року у справі № 758/3507/16-ц можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118368403>

Позивач звернувся до суду з позовом про поділ спільного сумісного майна подружжя.

Під час шлюбу дружина позивача уклала договір позики з третьою особою та передала їй значну суму грошових коштів. Частина заборгованості була фактично стягнута на підставі рішення суду шляхом реалізації майна боржника на електронних торгах.

Позивач вважає, що кошти, які дружина передала в борг під час шлюбу, є спільною сумісною власністю. У зв'язку з цим він просить суд визнати ці кошти спільним майном та стягнути на його користь половину суми, фактично одержаної дружиною від реалізації майна боржника.

Суди першої та апеляційної інстанцій частково задовольнили позовні вимоги, зазначивши, зокрема, що надані в борг грошові кошти є спільним майном подружжя, тому підлягає задоволенню позовна вимога про стягнення

з відповідача на користь позивача 1/2 частки коштів, виручених від реалізації майна боржника на прилюдних торгах, тобто після розірвання шлюбу сторін.

При поділі між подружжям права вимоги, яке виникло на підставі договору позики, у тому числі й того, заборгованість за яким стягнена рішенням суду на користь іншого з подружжя, суд може визнати за іншим з подружжя 1/2 частку в спільному праві вимоги на підставі частини першої статті 71 СК України (поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, здійснюється шляхом виділення його в натурі).

Судове рішення про поділ права вимоги, заборгованість за яким стягнута за рішенням суду на користь іншого з подружжя, є підставою для заміни сторони виконавчого провадження в порядку, передбаченому статтею 442 ЦПК України.

Оскільки за встановлених судами обставин судове рішення про стягнення боргу на час розгляду цієї справи повністю не виконано, перебуває на примусовому виконанні, Верховний Суд вважає неправильними висновки судів про стягнення з відповідачки половини одержаного нею від примусово стягнутої з боржника частини суми боргу.

Верховний Суд змінив оскаржені судові рішення в частині задоволених позовних вимог про визнання грошових коштів спільним майном подружжя, зокрема, визнавши за позивачем право на 1/2 частку в праві вимоги, що виникло на підставі договору позики, заборгованість за яким стягнута за рішенням суду на користь відповідача.

Детальніше з текстом постанови КЦС ВС від 5 січня 2024 року у справі № 755/12204/18 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116639178>

4.2. Заміна сторони у виконавчому провадженні у правовідносинах щодо захисту соціальних прав

У жовтні 2020 року адміністративний суд задовольнив позов фізичної особи та зобов'язав ГУ ПФУ здійснити перерахунок пенсії відповідно до Закону України «Про статус та соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи».

Згодом до суду звернулася дружина позивача з заявою про заміну сторони у виконавчому провадженні у зв'язку зі смертю чоловіка.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні заяви, обґрунтовуючи, зокрема, тим, що заявником не було надано належних доказів на підтвердження факту правонаступництва, а тому відсутні підстави для задоволення заяви про заміну сторони у виконавчому провадженні.

Апеляційний суд скасував таке рішення суду та задовольнив заяву, зазначивши, що заявниця є членом сім'ї та спадкоємцем померлого позивача, а тому слід вважати, що вона набула права на отримання сум пенсії, нарахованих її чоловіку на виконання рішення суду, проте не виплачених за його життя.

З матеріалів справи встановлено, що позивачу на виконання рішення суду були нараховані суми пенсій, проте, вони були не виплачені за його життя.

У статті 1227 ЦК України передбачено сингулярне правонаступництво членів сім'ї спадкодавця на отримання належних йому грошових сум (зарплати, пенсії тощо), які не були отримані за життя. Ці суми включаються до складу спадщини лише за відсутності членів сім'ї спадкодавця або їх відмови від права на отримання цих сум.

У цій справі спірні правовідносини допускають правонаступництво, яке може бути вирішено в порядку статті 379 КАС України на стадії виконання судового рішення.

Проте при вирішенні цього питання, суду необхідно встановити наявність чи відсутності правонаступництва на підставі норм матеріального права у спірних правовідносинах.

Детальніше з текстом постанови КАС ВС від 22 травня 2024 року у справі № 240/17805/20 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119212456>

Позивачка звернулася до суду з позовом про визнання протиправною бездіяльності ПФУ щодо невиклати державної соціальної підтримки дітей війни у вигляді підвищення до пенсії в розмірі 30% мінімальної пенсії за віком протиправною та зобов'язано відповідача нарахувати та виплатити їй таке підвищення до пенсії.

Рішеннями судів позов задоволено та видано виконавчий лист.

Після смерті позивачки її донька звернулася із заявою про заміну сторони у виконавчому провадженні.

Суди попередніх інстанцій заяву задовольнили.

Суми соціальних виплат (у даному випадку пенсії) передаються членам сім'ї спадкодавця. При цьому, сумами пенсії, що належали пенсіонерові і залишилися недоодержаними у зв'язку з його смертю, слід вважати і суми пенсії, які не були отримані пенсіонером за життя, внаслідок неправомірних дій органу Пенсійного фонду України, який не виконав у добровільному порядку судове рішення, яке набрало законної сили, і яким його (пенсійний орган) було зобов'язано провести нарахування та виплату підвищення до пенсії як особі, яка має правовий статус дитини війни, передбаченої Законом України «Про соціальний захист дітей війни».

Оскільки судовим рішенням, яке набрало законної сили, зобов'язано відповідача нарахувати та виплатити позивачці підвищення до пенсії в розмірі 30% мінімальної пенсії за віком, суми якої не були отримані позивачем за життя, проте згідно з матеріалами справи нараховані останній, суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку про наявність підстав для задоволення заяви про заміну стягувача на її правонаступника згідно з свідоцтвом про право на спадщину за законом.

Детальніше з текстом постанови КАС ВС від 14 лютого 2019 року у справі №2-а-2727/11/2209 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79846233>

Позивачка звернулася до суду з позовом до Управління ПФУ про визнання протиправною відмови щодо виплати їй щомісячної соціальної допомоги у розмірі 30 % мінімальної пенсії за віком та зобов'язання здійснити нарахування такої допомоги.

Суди частково задовольнили позов.

Позивачка померла, її донька звернулася до державного нотаріуса про прийняття спадщини померлої.

У 2012 році судом першої інстанції видано виконавчий лист.

Заявниця як спадкоємиця померлої у 2019 році звернулася до суду з заявою про заміну сторони виконаного провадження.

Суди попередніх інстанцій відмовили у задоволенні заяви, оскільки постанова апеляційного суду про часткове задоволення позову набрала законної сили після смерті позивачки, а тому недоплачена щомісячна державна соціальна допомога не входить до суми, яка належала спадкоємцю за життя.

Предметом спору у цій справі є право позивача на щомісячне підвищення до пенсії в розмірі 30% мінімальної заробітної плати за період з 2006 по 2008 роки, яке на час смерті позивачці не призначалось і не виплачувалось, що і слугувало підставою для її звернення до суду із даним позовом.

Під час розгляду цієї справи позивачка померла і за її життя не було ухвалено рішення, що набрало законної сили, а тому право на нарахування та виплату щомісячного підвищення до пенсії в розмірі 30% мінімальної заробітної плати за період з 2006 по 2008 роки позивачка не набула.

Тому, Верховний Суд погодився із висновками судів попередніх інстанцій, що сума пенсії, яка не була нарахована пенсіонеру, не може вважатися недоотриманою сумою пенсії і не підлягає виплаті в порядку статті 52 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та не входить до складу спадщини, оскільки така в силу положень статі 1219 ЦК України нерозривно пов'язана з особою спадкодавця та не може бути передана іншим особам, а тому спірні правовідносини не допускають правонаступництва, що свідчить про відсутність підстав для задоволення заяви про заміну стягувача у виконавчому провадженні правонаступником.

Детальніше з текстом постанови КАС ВС 15 липня 2021 року у справі № 2-а-2691/2009 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98343473>

У листопаді 2021 року позивач звернувся до суду з позовом до ГУ ПФУ, в якому просив визнати протиправною бездіяльність відповідача та здійснити перерахунок пенсії.

Після смерті позивача його дружина подала заяву про заміну стягувача у виконавчому провадженні.

Суди попередніх інстанцій задовольнили цю заяву, замінивши позивача на його дружину, оскільки вона є членом сім'ї померлого, який належить до осіб, що забезпечуються пенсією у разі втрати годувальника, та проживала з ним на день його смерті.

Згідно зі статтями 1218, 1219 ЦК України до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті. Не входять до складу спадщини права та обов'язки, що нерозривно пов'язані з особою

спадкодавця, зокрема, права на аліменти, пенсію, допомогу або інші виплати, встановлені законом.

Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» визначає спеціальний правовий режим грошових коштів у вигляді пенсії, що підлягали виплаті пенсіонерів з числа військовослужбовців, і залишилися недоодержаними у зв'язку з його смертю.

У цьому випадку право вимоги у зазначених осіб виникає не внаслідок спадкового правонаступництва, а через інший юридичний склад та у спеціально визначений законом порядок. Зокрема, відповідно до частини третьої статті 61 Закону зазначені суми виплачуються, якщо звернення за ними надійшло не пізніше 6 місяців після смерті пенсіонера.

Лише у разі відсутності у померлого пенсіонера з числа військовослужбовців (інших осіб, які мають право на пенсію за Законом) членів сім'ї, які належать до кола осіб, що забезпечуються пенсією у разі втрати годувальника або членів сім'ї, які проживали разом із ним на день його смерті, або у випадку, коли вказані особи у межах визначених законом строку не звернулися за отриманням сум пенсії, які належали померлому пенсіонеру, правовідносини пов'язані з отриманням цих сум пенсії, що підлягали виплаті такому пенсіонеру за його життя, стають спадковими.

Верховний Суд звертає увагу, що такі вимоги позивача нерозривно пов'язані з особою спадкодавця і не допускають процесуального правонаступництва, тому заміна сторони у виконавчому провадженні не є належним способом захисту прав члена сім'ї померлого пенсіонера.

Відмова пенсійного органу у виплаті заявниці таких сум може бути підставою для звернення останньої до суду із позовом за захистом своїх прав.

Детальніше з текстом постанови КАС ВС від 20 серпня 2024 року у справі №280/10447/21 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121113270>

Аналогічний правовий висновок викладено у постановях КАС ВС від 27 вересня 2023 року у справі №420/16546/21: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113802389>, від 21 листопада 2023 року у справі № 420/25799/21: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115077845>, від 16 травня 2023 року у справі № 420/288/21: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110923467>

5. Заміна сторони у виконавчому провадженні під час воєнного стану в Україні

На користь банку стягнуто заборгованість за договором про надання відновлювальної кредитної лінії, видано виконавчий лист. Банк припинено, його правонаступником прав та обов'язків є інший банк.

01 грудня 2022 року правонаступник змінив найменування, у зв'язку з чим у травні 2022 року звернувся до суду у цій справі із заявою про заміну сторони виконавчого провадження її правонаступником за виконавчим листом про стягнення заборгованості в межах строку пред'явлення виконавчого документа до виконання.

Ухвалою суду першої інстанції у задоволенні заяви про заміну сторони виконавчого провадження її правонаступником відмовлено, оскільки кінцевими бенефіціарними власниками є виключно громадяни рф. Водночас даних про те, що вказані особи проживають на території України на законних підставах, заявник не надав.

Постановою апеляційного суду ухвалу суду першої інстанції скасовано. Заяву задоволено. Замінено стягувача у виконавчому листі суду.

Заборона заміни стягувачів у виконавчому провадженні, передбачена пунктом 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону №1404-VIII, поширюється на пов'язаних з державою-агресором осіб, у тому числі юридичних осіб, створених та зареєстрованих відповідно до закону України, серед кінцевих бенефіціарних власників, членів або учасників (акціонерів) яких є громадяни Російської Федерації, які не проживають на території України на законних підставах.

Таке обмеження є тимчасовим, а в абзаці 3 пунктом 10-2 розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону №1404-VIII, зокрема передбачено, що на період до припинення або скасування воєнного стану на території України визначені цим Законом строки перериваються та встановлюються з дня припинення або скасування воєнного стану. Тому заявник після усунення обставин, які є підставою для застосування до нього заборони, встановленої вказаним пунктом, або набрання чинності законом щодо врегулювання відносин за участю осіб, пов'язаних з державою-агресором, не буде позбавлений можливості вирішити відповідне процесуальне питання заміни сторони виконавчого провадження.

Детальніше з текстом постанови КЦС ВС від 5 січня 2024 року у справі № 743/1596/15-ц можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116291130>

6. Процесуальні особливості заміни сторони у виконавчому провадженні

ТОВ звернулося до суду зі скаргою на дії державного виконавця та начальника відділу примусового виконання рішень, які полягали у самотійній заміні стягувача всупереч положенням частини 5 статті 15 Закону України «Про виконавче провадження».

Суди попередніх інстанцій визнали такі дії державного виконавця протиправними, а постанову про заміну сторони виконавчого провадження – незаконною і такою, яку необхідно скасувати.

Верховний Суд погодився з таким висновком та зазначив, що замінити сторону виконавчого провадження може виключно суд за заявою сторони (заінтересованої особи), державного або приватного виконавця. Така заява розглядається тільки у судовому засіданні з повідомленням учасників справи та заінтересованих осіб. Також, положення цих статей могли бути застосовані у випадку необхідності заміни стягувача у наказі до відкриття виконавчого провадження.

Детальніше з текстом постанови КАС ВС від 24 грудня 2019 року у справі № 905/1976/16 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86591509>

Банк звернувся до підприємства з позовом про стягнення заборгованості за кредитним договором. Господарські суди такий позов задовольнили та видали наказ на виконання рішення.

У вересні 2018 року ФК звернулася до суду з заявою про заміну стягувача банку у виконавчому провадженні на його правонаступника – ФК. Суди задовольнили заяву.

У 2019 році заявник – фізична особа звернувся із заявою про заміну стягувача у виконавчому провадженні, оскільки ФК за договором про відступлення (купівлі-продажу) прав вимоги відступило заявнику права вимоги до позичальника за кредитним договором, іпотечним договором та договором поруки.

Суди попередніх інстанцій відмовили у задоволенні заяви з тих підстав, що в результаті укладення договору відступлення відбулася заміна правонаступника кредитодавця – ФК на фізичну особу, яка не є юридичною особою, а отже не може надавати фінансові послуги.

Об'єднана палата КГС ВС дійшла висновку, що вирішення питання про заміну сторони виконавчого провадження здійснюється судом з урахуванням положень статей 74 - 79, 86 ГПК України, тобто за перевірки та надання оцінки доказам, наданим в обґрунтування відповідної заяви, зокрема, їх достовірності та достатності для висновків про фактичний перехід прав та обов'язків сторони виконавчого провадження до іншої особи на підставі правочину, якому має бути надана оцінка на предмет нікчемності, тобто недійсності в силу положень закону.

При цьому встановлення обставин, за яких цей правочин може бути визнаний недійсним (оспорюваний) за відсутності оспорення або визнання його недійсним у встановленому законом порядку, не входить у межі дослідження під час розгляду такої заяви, а тому відповідні обставини не можуть бути підставою для відмови у здійсненні заміни сторони процесу правонаступником, оскільки це суперечитиме презумпції правомірності правочину, визначеному статтею 204 ЦК України.

Об'єднана палата КГС ВС визнала помилковою відмову судів першої та апеляційної інстанцій у задоволенні заяви про заміну сторони (кредитора) правонаступником з підстав того, що фізична особа не може бути належним правонаступником кредитодавця у спірних правовідносинах і укладений договір не може змінити імперативні приписи законодавства.

Детальніше з текстом постанови ОП КГС ВС від 17 січня 2020 року у справі № 916/2286/16 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87129078>

Аналогічний правовий висновок викладено у постанові КЦС ВС від 04 серпня 2021 року у справі № 761/29343/16-ц: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98947591>

Банк звернувся до суду з заявою про залучення його до участі у якості правонаступника стягувача – іншого банку та просило здійснити заміну сторони виконавчого провадження.

Суди першої та апеляційної інстанції залишили заяву без задоволення, оскільки заявником не надано суду належних та допустимих доказів на підтвердження тієї обставини, що на виконанні відповідного органу ДВС перебуває відкрите виконавче провадження щодо примусового виконання виконавчого листа, що позбавляє суд можливості здійснити заміну сторони виконавчого провадження її правонаступником.

Банк оскаржив вказані судові рішення.

Передаючи справу на розгляд Об'єднаної палати КЦС ВС, колегія суддів КЦС виходила із того, що ухвала суду першої інстанції про відмову у заміні сторони у справі (процесуальне правонаступництво) або сторони виконавчого провадження, залишена без змін після її перегляду в апеляційному порядку, не підлягає касаційному оскарженню, тому відкрите за касаційною скаргою провадження на таку ухвалу підлягає закриттю.

Об'єднана палата КЦС ВС дійшла висновку, що пункт 28 частини першої статті 353 ЦПК України у поєднанні з пунктом 2 частини першої статті 389 ЦПК України стосовно забезпечення апеляційного оскарження рішення суду, слід розуміти так, що у цивільному процесі апеляційному та касаційному оскарженню підлягають судові рішення, як про заміну сторони у справі (процесуальне правонаступництво) або сторони виконавчого провадження, так і про відмову у заміні сторони.

Детальніше з текстом постанови ОП КЦС ВС від 9 грудня 2019 року у справі № 2-3627/09 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87115041>

Аналогічний правовий висновок викладено у постановях КАС ВС від 05 січня 2021 року у справі № 1718/2-а-834/11: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94022404>; від 22 листопада 2023 року у справі № 805/4045/15-а: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115145860>, від 28 квітня 2022 року у справі № 640/10622/21: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104112319>

Судовим рішенням із боржника на користь банку було стягнуто заборгованість за кредитним договором та відкрито виконавче провадження. Згодом постановою апеляційного суду було здійснено заміну сторони у виконавчому провадженні — замість позивача визначено інший банк у зв'язку з переходом до нього права вимоги за зобов'язаннями боржника.

У подальшому боржник звернувся до апеляційного суду із заявою про перегляд цієї постанови за нововиявленими обставинами. Підставою для звернення, на думку боржника, стало те, що банк не набув права вимоги за кредитним договором, оскільки попередній стягувач не передав йому кредитної справи.

Апеляційний суд відкрив провадження за цією заявою, однак згодом його закрити, дійшовши висновку, що постанова про заміну сторони у виконавчому провадженні не підлягає перегляду за нововиявленими обставинами відповідно до статті 423 ЦПК України.

Верховний Суд погодився з висновком апеляційного суду, оскільки за змістом норм цивільного процесуального законодавства постанова апеляційного суду, якою було замінено стягувача у виконавчому провадженні не є судовим рішенням, яким закінчено розгляд справи, а отже, не підлягає перегляду за нововиявленими обставинами.

Детальніше з текстом постанови КЦС ВС від 06 березня 2020 року у справі № 1121/1717/12-ц можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88168659>

Товариство звернулося до суду із заявою про видачу дубліката виконавчого листа у справі про стягнення заборгованості з боржника на користь банку.

Місцевий суд, з висновком якого погодився апеляційний суд, закрив провадження у справі з підстав того, що заявник уже скористався своїм правом на звернення з такою заявою з тих самих підстав і суд її розглянув та відмовив у задоволенні.

Товариство подало касаційну скаргу.

В рамках цієї справи ВП ВС мала вирішити питання щодо можливості закриття провадження у справі за повторно поданою заявою про видачу дубліката виконавчого документа / заміну сторони виконавчого провадження.

Наявність ухвали про відмову у задоволенні (про задоволення) заяви під час вирішення судом процесуальних питань, пов'язаних з виконанням судового рішення, є підставою застосування наслідків, визначених пунктом 1 частини другої статті 44 ЦПК України (подання клопотання (заяви) для вирішення питання, яке вже вирішено судом, за відсутності інших підстав або нових обставин).

Разом з тим, розділ VI ЦПК України (розділ V ГПК України), яким врегульовано вирішення процесуальних питань, пов'язаних з виконанням судового рішення, не передбачає відкриття / відмови у відкритті / закриття провадження у справі під час вирішення таких питань.

Заява (подання державного / приватного виконавця) з процесуальних питань, пов'язаних з виконанням судових рішень у цивільних (господарських) справах, у тому числі і про видачу дубліката виконавчого документа, підлягає розгляду без відкриття провадження у справі.

Таким чином, ВП ВС дійшла висновку, що розгляд процесуальних питань, пов'язаних з виконанням судових рішень, у тому числі і заміна стягувача у виконавчому провадженні, і видача дубліката виконавчого документа,

є триваючими правовідносинами до тих пір, поки судове рішення не буде виконане в порядку, передбаченому законом.

Тому державний / приватний виконавець чи заявник має право звертатися до суду з відповідним поданням, заявою, направленими на виконання статті 129 Конституції України щодо обов'язковості судового рішення, стільки раз, скільки це необхідно, аби виконати судове рішення (за винятком випадків, передбачених статтею 44 ЦПК України).

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 13 листопада 2024 року у справі № 186/871/14-ц можна ознайомитись за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123410904>

7. Юрисдикційність спорів щодо заміни сторони у виконавчому провадженні

Фінансова компанія звернулася до суду із заявою про заміну сторони у виконавчому провадженні щодо примусового виконання виконавчого напису приватного нотаріуса.

Підставою для звернення стало укладення між банком та заявником договору факторингу, відповідно до якого зокрема було відступлено право вимоги за кредитним договором, укладеним між фізичною особою та банком. У зв'язку з наявністю виконавчого провадження, відкритого щодо примусового виконання виконавчого напису нотаріуса про стягнення з фізичної особи заборгованості, ФК як новий кредитор звернулася із заявою про заміну сторони виконавчого провадження.

Адміністративні суди попередніх інстанцій заяву ФК задовольнили.

Боржник подав касаційну скаргу, зазначивши, зокрема, що заява мала бути розглянута судами загальної юрисдикції.

Судовий контроль за виконанням рішень інших органів покладено законодавством на адміністративні суди.

Аналізуючи в сукупності норми статті 15 Закону № 1404-VIII та чинні до 15 грудня 2017 року статті 264 КАС України та 368 ЦПК України, беручи до уваги, що питання правомірності заміни сторони у виконавчому провадженні є, по суті, превентивним судовим контролем у відповідному виконавчому провадженні, це питання повинно вирішуватися в порядку адміністративного судочинства.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 16 січня 2019 року у справі № 826/7941/17 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79365487>

У червні 2021 року банк звернувся до суду першої інстанції цивільної юрисдикції із заявою про заміну сторони (стягувача) виконавчого провадження за виконавчим написом.

Суди попередніх інстанцій відмовили у відкритті провадження у справі, керуючись тим, що розгляд заяви про заміну сторони стягувача у виконавчому написі нотаріуса має здійснюватися в порядку адміністративного судочинства.

За вимогами статті 446 ЦПК України (в редакції від 15 грудня 2017 року) процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах, вирішуються судом, який розглядав справу як суд першої інстанції, якщо інше не визначено цим розділом. Процесуальні питання, пов'язані з виконанням рішень інших органів (посадових осіб), вирішуються судом за місцем виконання відповідного рішення.

Оскільки тільки в ЦПК України врегульовано правило заміни сторони виконавчого провадження, порушеного через необхідність виконання рішення «несудового» органу, можна зробити такий висновок: заява про заміну сторони виконавчого провадження, відкритого на виконання виконавчого напису нотаріуса, підлягає розгляду у порядку цивільного судочинства.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 12 жовтня 2022 року у справі № 183/4196/21 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107140909>

Заявниця звернулася до суду із заявою про заміну стягувача у виконавчому листі.

Вироком суду особу засуджено, а також задоволено цивільний позов про стягнення на користь потерпілого відшкодування матеріальної та моральної шкоди.

На виконання вироку у частині вирішення цивільного позову видано виконавчі листи, стягувачем у яких зазначено потерпілого у кримінальній справі, який помер.

Заявниця просила замінити стягувача у виконавчому листі, оскільки є єдиним спадкоємцем померлого.

Суди попередніх інстанцій задовольнили заяву. Водночас розгляд справи у суді першої інстанції здійснено за правилами КПК України із додатковим застосуванням правил ЦПК України, оскільки КПК України не містить правил

про заміну сторони виконавчого провадження з виконання вироку суду в частині вирішення цивільного позову. Натомість відповідно до змісту постанови суду апеляційної інстанції розгляд цієї справи у зв'язку з вирішенням заяви про заміну стягувача у виконавчому листі здійснено колегією суддів судової палати з розгляду цивільних справ за правилами ЦПК України.

Верховний Суд дійшов висновку, що повноважним судом, який має розглядати питання про заміну стягувача у виконавчому листі, є відповідний суд з розгляду кримінальних проваджень, який розглядає таке питання у порядку виконання судового рішення – вироку суду, та у разі неврегулювання того чи іншого процесуального питання правилами КПК України, субсидіарно застосовує правила ЦПК України.

Таким чином, заява про заміну стягувача у виконавчому листі з виконання вироку суду у частині вирішення цивільного позову здійснено неповноважним складом суду – колегією суддів судової палати з розгляду цивільних справ апеляційного суду, що є безумовною та обов'язковою підставою для скасування оскаржуваної постанови суду апеляційної інстанції із направленням справи на новий апеляційний розгляд.

Детальніше з текстом постанови КЦС ВС від 22 грудня 2021 року у справі №232/1378/12 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102149376>.

Дайджест судової практики Верховного Суду щодо заміни сторони у виконавчому провадженні. Рішення, внесені до ЄДРСР, з 2018 року по червень 2025 року / Упоряд.: сектор систематизації практики Верховного Суду департаменту аналітичної та правової роботи. Київ, 2025. – 52 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень Верховного Суду. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 [@supremecourt_ua](https://www.instagram.com/supremecourt_ua)

 t.me/supremecourtua

 x.com/supremecourt_ua

 so.supreme.court.gov.ua